

Alison McLeod,
LISTENING TO CHILDREN: A PRACTITIONER'S GUIDE
 Jessica Kingsley Publishers, UK, SAD, 2008., 224 str.

“Slušanje djece” je jedna od onih fraza koje se često navode u dijelu literature o skrbi za djecu. No, često se ne kaže što to zapravo znači. Slušanje djece, naime, uključuje ne samo obraćanje pozornosti na ono što mladi ljudi kažu već i to da se rečeno svati ozbiljno te da se primjereno djeluje.

Dr. sc. Alison McLeod ima više od 20 godina iskustva u radu s djecom i obiteljima kao nastavnica, socijalna radnica, rukovoditeljica socijalnog rada, trenerica i konzultantica. Trenutno je viši predavač na studiju socijalnog rada na Sveučilištu u Cumbriji, Velika Britanija.

Kako slušati? Počinjući s uvodom u politiku i praksu slušanja djece i mladih ljudi, pojedinačno i u grupama, autorica u ovom vodiču za stručnjake prikazuje niz praktičnih tehnika za učinkovito slušanje, obuhvaća opažanje i komunikaciju, promatra stvari iz djetetove perspektive, objašnjava složene koncepcije, pomaže mladim ljudima da razgovaraju o svojim iskustvima i izraze svoje osjećaje, podržava sudjelovanje mladih te prezentira njihove želje i stavove.

Knjiga je podijeljena u pet tematskih dijelova. U uvodnome dijelu autorica predstavlja mlade ljude čiji komentari nadopunjuju njezin tekst. Prvi i drugi dio knjige govore o teoriji slušanja djece, a treći, četvrti i peti o primjeni teorije u praksi. Budući da je svaki dio knjige nezavisan, čitatelj može odmah prijeći na dio koji ga najviše zanima. Tako, na primjer, nastavnik zadužen za osnivanje školskog vijeća može početi s petim dijelom, posvojitelja koji mora svom sedmogodišnjaku objasniti ovisnost o drogi njegovih bioloških roditelja može zanimati samo četvrti dio, a student koji piše seminar o pravima djece naći će najvažnije o tome u prvome dijelu. S druge strane, socijalni radnik početnik, koji radi s djecom, željet će knjigu pročitati od početka do kraja.

Knjiga obiluje dobrim praktičnim primjerima, vježbama za razmišljanje i citatima djece i mladih,

kao i studijama slučajâ koje prikazuju kako je postignuta učinkovita komunikacija s djetetom.

Prvi dio: Glas djeteta započinje razmatranjem zašto bismo trebali slušati djecu. Govori o tome može li i kako slušanje naše intervencije s mladim ljudima učiniti učinkovitijima. Autorica govori i o etičkim pravima i pravima čovjeka, objašnjava pravnu pozadinu iz perspektive Ujedinjenog Kraljevstva, demonstrirajući kako je novija politička inicijativa uznapredovala u odnosu spram prijašnjeg zakonodavstva. No, pita se – kolika se promjena uistinu dogodila u praksi.

Zašto trebamo slušati djecu – nije samo pitanje zdrava razuma ili zakonske obveze, već je to jedno od ljudskih prava. No, što “slušanje” zapravo znači? Može se činiti očitim, ali riječ može različito značiti različitim ljudima i, ako se ne pojasni, može doći do pogrešnog shvaćanja. Autorica tako naglašava da se “slušanje” odnosi na učinkovitu i punu poštovanja komunikaciju te osnaživanje djece promicanjem njihovih prava i njihovim značajnim sudjelovanjem u odlukama koje utječu na njihove živote, i na individualnoj i na društvenoj razini.

Razlog koji najviše prisiljava stručnjake da vode računa o tome što djeca govore jest pragmatičan: trošimo vlastito vrijeme, ako to ne radimo. Neslušanje djece može biti nepravedno, opasno i kontraproduktivno. Na dubljoj razini, postoji i filozofski nedostatak, jer ignoriranje glasa djeteta negira njegovu čovječnost. Djecu treba slušati, podržavati ih u izražavanju njihovih stavova, uzimati u obzir njihove stavove, uključivati djecu u procese donošenja odluka te dijeliti s djecom moć i odgovornost za donošenje odluka (*Ljestve sudjelovanja*).

Drugi dio: Komuniciranje s djecom navodi što znamo o komuniciranju s djetetom. Autorica rezimira što nam istraživanja govore o djeci i komunikaciji. Kako djeca uče jezik? Kakav je odnos između misli i pamćenja? Koje su uloge kulture i konteksta u interakciji? Istražena je jedna od ključnih koncep-

cija – povezanost. Diskutira se o kritikama razvojne psihologije te o doprinosu sociologije i teorije socijalnog rada razumijevanju komunikacije s djecom.

Autorica pokazuje što nas istraživanja mogu naučiti o najrelevantnijim aspektima razvoja djeteta – kogniciji, pamćenju, jeziku. Osnovni zahtjevi pri komunikaciji s mlado djecom jesu: da s njima razgovaramo u njima poznatom kontekstu, da objasnimo razloge naše uključenosti, izbjegavamo apstraktnost koliko god je moguće i povezujemo sva objašnjenja s dječjim iskustvima. No, postoje stvarne teškoće u utvrđivanju prihvatljiva načina ispitivanja djece kako bi se otkrila istina o njihovim iskustvima.

Pamćenje nije samo jedna sposobnost, ono je skup povezanih sposobnosti, a sofisticiranost u uporabi pamćenja razvija se postupno. Za mlade od 12 i više godina može se očekivati da imaju sličnu sposobnost pamćenja kao i odrasli, mlađa djeca mogu imati manju sposobnost, osobito u organiziranju svojih sjećanja kako bi ih mogli promišljeno pozvati kada pože.

Jezik je, kao i kognicija i pamćenje, skup sposobnosti koje se s vremenom razvijaju – od izražavanja djeteta jednom riječju sve do istančane i kompleksne igre riječi adolescenata. Često se, rađeci s vrlo malom djecom, susrećemo s poteškoćama zbog ograničene govorne sposobnosti djeteta kao i njegove sposobnosti razumijevanja što može rezultirati teškoćama u njihovu samoizražavanju. Iako su kognitivni i jezični razvoj usko povezani, komunikacija se ne odvija samo kroz riječi. Djeca se izražavaju, a da često toga i nisu svjesna, na različite načine, od kojih je jezik samo jedan oblik. Interakcija djece s okolinom je ključna, kao i njihova interakcija s odraslima.

Treći dio: Započinjanje dijaloga s djetetom. Autorica prelazi s teorije na pitanje kako slušanje provesti u praksi. Opisane su brojne praktične tehnike, pristupi i alati koje odrasli mogu primijeniti u izgradnji odnosa s pojedinim djetetom s kojim rade ili o kojemu skrbe; za ohrabivanje djece i mladih ljudi za razgovor s odraslima; za razumijevanje što nam govore i za otkrivanje njihovih stavova.

Cjelovita priprema koja se mora poduzeti prije prvoga susreta s djetetom te pažljivo planiranje izgradnje odnosa nužni su za slušanje djeteta s istin-

skim poštovanjem. Autorica ističe koliko je važno da onaj tko vodi razgovor bude svjestan kako snažna dinamika između odrasle osobe i djeteta može utjecati na njihov dijalog i odnos. U ovom poglavlju autorica daje i neke prijedloge za rad s mladima koji su neskloni i nerado se vežu uz nekoga te na posljetku daje savjete kako privesti kraju razgovor i rad s djetetom.

Izgradnja odnosa je nužna faza i u individualnim razgovorima i u cjelokupnome programu rada. Potrebno je provesti vrijeme upoznavajući dijete i dati mu do znanja da ćete se prema njemu odnositi iskreno i pošteno. Dobro je istražiti posebne interese djeteta kako biste se mogli, ako je moguće, povezati u aktivnostima koje će vam donijeti zajedničko zadovoljstvo.

Otkrivanje stavova djeteta ključno je u cijelom procesu slušanja djece. Autorica daje deset savjeta kako to postići najbolje i najuspješnije. Također je važno stvoriti konstruktivniju interakciju. Lako je istaknuti što može krenuti krivo u razgovoru, a možda je teže izvući najbolje od našeg truda u komunikaciji i zato autorica daje savjete kako izvući najbolje od razgovora s mladim ljudima kada se ispriječi problem autoriteta.

Četvrti dio: Posebni razgovori – Razgovori sa specifičnim ciljem. Autorica daje savjete kako djelovati u stručnom ili specijalističkom kontekstu: u razgovoru s djecom koja su zlostavljana, pri dijeljenju teških i složenih informacija s njima, pomaganju djeci da izraze svoje osjećaje i da dođu do pozitivnog razumijevanja o tome tko su oni.

Istražni razgovor je posebna vrsta razgovora s djetetom. Mnogo je svakodnevnih situacija u kojima želimo pitati djecu o njihovim iskustvima: od učitelja koji trebaju riješiti nasilje na igralištu, policajca koji se raspituje kako se dijete ozlijedilo, do roditelja koji žele doznati uživa li zaista njihovo dijete ići u vrtić. U svakoj od ovih situacija, načela dobre prakse, kao temelj istražnog razgovora, primijenjena selektivno, mogu pomoći da doznamo što se zapravo dogodilo, a ne ono što dijete misli da želimo čuti. Autorica navodi četiri faze istražnog razgovora čija se načela mogu primijeniti kad god odrasli žele nešto doznati od djeteta.

Uloga odrasle osobe je često u tome da pomogne djetetu razumjeti stvari koje su zbunjujuće: roditelji

to čine svakodnevno, učitelji tako zarađuju za život. Objašnjenja mogu biti od ključne važnosti jer mladi ljudi možda nisu u mogućnosti izraziti svoje stavove o pitanjima koja ne razumiju niti mogu izabrati između opcija, ako nisu svjesni koje su opcije dostupne. Autorica daje devet savjeta pri objašnjavanju pitanja koja mogu biti tužna i složena te o razmjeni nemilih informacija s djecom.

Peti dio: Mladi i sudjelovanje. Autorica naglašava kako ono što mladi ljudi govore trebamo shvaćati ozbiljno. Autorica također piše i o tome kako promicati prava djece (individualno i kao grupe) nudeći im izbor, uključujući ih u donošenje odluka sukladno njihovim godinama, savjetujući se s njima i pomažući im da sudjeluju u razvoju i ocjenjivanju politika i usluga.

Autorica kreće dalje s dijaloga jedan-na-jedan (između odraslog koji pomaže i djeteta) te navodi kako glas mladih može utjecati pri donošenju odluka, i na individualnoj i na grupnoj razini. U ovom se dijelu razmatraju tehnike za promicanje sudjelovanja mladih ljudi, a u petome su dijelu navedene i smjernice za uključivanje mladih u procese odlučivanja.

Nadalje se razmatra što znamo o omogućavanju mladim ljudima da sudjeluju u širim aktivnostima zajednice: od obrazovanja, lokalnog planiranja, razvojne politike, istraživanja, politike. Praksa u mnogim ovim područjima je nerazvijena, ali se brzo razvija. Mnogo se može naučiti od inovativnih,

malih projekata, iako su oni još iznimka, a ne pravilo, no kad istraživanja identificiraju slabu praksu, možemo barem iz njih naučiti što ne treba činiti.

Slušanje djece: Vodič za stručnjake bogat je izvor uvida i smjernica za stručnjake i studente koji rade s djecom i mladima na područjima socijalne skrbi, zdravstva i obrazovanja, uključujući i zaštitu dobrobiti djece, pastoral, psihologiju obrazovanja i savjetovanja; knjiga je zapravo za sve one koji rade s djecom. Autorica napominje da čitatelji trebaju knjizi pristupiti s kritičkom samosviješću, uzimajući u obzir svoje vlastite postupke te da trebaju biti spremni razvijati svoje vlastite stavove.

Knjiga obiluje dobrim praktičnim primjerima, vježbama za razmišljanje i citatima djece i mladih, kao i studijama slučajâ koje prikazuju stvarne situacije u kojima je postignuta učinkovita komunikacija s djetetom.

Kroz knjigu *Slušanje djece: Vodič za stručnjake* autorica nam pokazuje kako su se naši stavovi prema djelovanju mladih ljudi promijenili te postavlja pitanje kako se oni mogu razvijati u budućnosti. Trebamo se naučiti odnositi prema djeci s poštovanjem, pomoći im da se razviju kao mladi građani te shvaćati ozbiljno njihove stavove. Sve to zato jer su djeca i mladi ljudska bića sa svim svojim pravima kao i odrasli, ali najvažnije stoga jer je budućnost u njihovim rukama.

Vladimir Reider